

ПЕРЕДМОВА

Актуальність дослідження становлення і розвитку інформаційного суспільства в тому, що це суспільство набирає обертів, і якщо вже сьогодні не звернути уваги на розвиток його інфраструктури, складових та констант його розвитку, то таке суспільство залишиться далеко позаду від успішних, розвинутих, конкурентоспроможних. Вже сьогодні розвиваються мережеві технології, сучасні цифрові системи, цифрове телерадіосповіщення та відеоінформатика, системи мобільного зв'язку та радіодоступу, економіка та менеджмент телекомунікацій.

Задачі, які стоять перед державою, у зв'язку з формуванням концепції інформаційного суспільства:

Перша задача. Для того, щоб побудувати повноцінне інформаційне суспільство, необхідно забезпечити взаємодію інформаційних систем всіх рівнів, причому не тільки у рамках одного регіону, але й країни в цілому. І ініціатором цих процесів повинна виступити держава.

Друга задача. Щоб повноцінно функціонувала програма «Інформаційне суспільство», необхідно, щоб були створені цифрові моделі реальних об'єктів і процесів, і цей процес став основою взаємодії на всіх рівнях держави.

Третя задача – забезпечення безпеки. Так як вже сьогодні виникають певні загрози і їх кількість буде з часом зростати, необхідно, щоб процес інформатизації вийшов на якісно новий рівень.

Четверта задача – нормативне забезпечення нових технологій. Так як технології упроваджуються надзвичайно швидко, а нормативні документи за ними не поспівають, то без них держава не може ефективно вирішувати задачу розвитку цифрового суспільства.

П'ята задача. У процесі побудови інформаційного (цифрового) суспільства, нам слід буде вирішити велику кількість гуманітарних, філософських і моральних проблем, про які ми сьогодні навіть не маємо гадки.

Шоста задача. Незважаючи на велику кількість технологічних можливостей, прикладів їх використання поки що одиниці. Це пов'язано, перш за все, зі слабкою уніфікацією та відсутністю цифрових моделей реальних процесів. Саме цю задачу слід вирішити у першу чергу на високому рівні, не забуваючи про її практичну реалізацію.

Сьома задача. Саме держава відіграє ключову роль у формуванні інформаційного (цифрового) суспільства і задачі, що перед стоять, величезні.

Це створення інформаційних проектів цього процесу, підтримка цифрових стартапів і пілотних проектів, надання державних послуг в електронному вигляді, нормативне закріплення всіх типів цифрової взаємодії, розробка стандартів і платформ для автоматизації виробництва. Це задача держави, так як жодне підприємство не зможе це розробити самостійно у відповідності з економічними причинами. В протилежному випадку ми будемо упроваджувати чужі стандарти і закупляти чужі рішення для того, щоб забезпечити їх сумісність.

Восьма задача – організація міждержавної цифрової взаємодії у рамках величезних міждержавних союзів та угод. Це важлива задача для розвитку бізнес-процесів, розробки нормативної бази та єдиної інформаційної моделі цифрової взаємодії, а також необхідності створення технологічних рішень для забезпечення цифрової взаємодії при реалізації загальних процесів.

Зокрема, нами в монографії сформульовано ряд принципово нових положень:

1. Інформаційне суспільство, в основі якого розвиток Інтернет, представляє собою не вузькофункціональну технологію, а глобальний системний феномен, що володіє властивістю саморозвитку і створює широкий спектр соціокультурних ефектів. З однієї сторони, Інтернет викликає значні соціокультурні зміни, а з іншої сторони, - самі тенденції суспільного розвитку останніх десятиріч стимулювали проникнення Інтернет та інших інформаційно-комунікативних технологій (ІКТ) у всіх сферах людської життєдіяльності.

2. Дискурси, побудовані з обговоренням концепцій та політики побудови інформаційного суспільства, «суспільства знань» та smart-суспільства повинні включати розуміння того, що ІКТ є хоч і невід'ємним, проте лише одним з компонентів конвергентних нано-біо-інформаційно-когнітивних (НБІК) технологій, що мають безперечно велике значення у сучасному технологічному розвитку і великий потенціал впливу на соціокультурні процеси у глобальному масштабі.

3. Розвиток інформаційного суспільства та Інтернет у рамках нової макроеволюційної динаміки культури визначає нові процеси і форми медіатизації культури. Інтернет та нові медіа виступають основним простором групової та міжособистої комунікації, що генерують нові смисли і способи взаємодії. Зокрема, Інтернет створює базове середовище соціалізації нових поколінь, змінюючи спосіб мислення та ціннісні орієнтації. У результаті посилюється культурний розрив між поколіннями: старше покоління внаслідок відставання в освоєнні нових технологій втрачає свій статус носія цінного культурного досвіду, а молоде покоління перебуває у динаміці віртуально-онлайнової соціалізації.

4. В умовах інформаційного суспільства виникає феномен нового ескапізму: втечі у віртуальний простір від проблем реального світу та формування нової онлайн-віртуальної молодіжної культури і субкультури.

5. В умовах інформаційного суспільства втрачається домінування логоцентричного, нарративного типу мислення, що доповнюється «кліповим мисленням», яке характеризується меншою мірою логічності, критичності, системності, а, занурена в кіберпростір молодь, втрачає здатність до надситуативної активності та критичного мислення.

6. Розвиток Інтернету є частиною глобального виклику національним культурам і національним мовам, так як у цих умовах формуються нові компетенції, пов'язані з інформаційно-медійною грамотністю, що розвивається у рамках використання мереж та вільного доступу до інформації, тому головною проблемою виступає – яким бути спеціалісту епохи Інтернет та інформаційного суспільства.

7. Традиційні інститути і принципи захисту авторського права потребують значного перегляду правових констант з врахуванням особливостей цифрового середовища для забезпечення вільного доступу до інформації, необхідної для життєзабезпечення і отримання якісної освіти, а також для розвитку науки, боротьби з плагіатом.

Виявлення цих проблем вимагало від дослідників концептуалізованого підходу, в основі якого аналіз наступних напрямів висвітлення теми:

1. Теоретико-методологічні виміри становлення і розвитку інформаційного суспільства: методологія постмодерністського дискурсу.

2. Концептуальні виміри становлення і розвитку інформаційного суспільства: управління науково-освітнім простором.

3. Праксеологічні виміри інформаційного суспільства в світі та Україні: головні тенденції та закономірності розвитку.

У першому розділі були поставлені задачі: **проаналізувати** еволюцію людини від homo sapiens до homo informaticus в контексті антропологічних вимірів інформаційного суспільства; **виявити** напрями розвитку інформаційного суспільства як реалізацію стратегії постіндустріальної цивілізації; **розкрити** інформаційне суспільство у просторі філософських проблем сучасності; **обґрунтувати** методологію постмодерністського дискурсу інформаційного суспільства, що розвивається в умовах глобалізації.

У другому розділі були поставлені задачі: **з'ясувати** філософію управління науково-освітнім простором інформаційного суспільства; **дослідити** нові інформаційно-технологічні реалії комунікації в науково-освітній діяльності як запорука інноваційного розвитку суспільства; **рефлектувати** формування концепції інноваційної освіти (stem-освіти) як фактор становлення і розвитку smart-суспільства за умов глобалізаційної

реальності; **виокремити** напрями формування концепції людинотворчої сутності спорту як основи формування цілісності особистості на етапі сучасного розвитку суспільства.

У третьому розділі були поставлені такі задачі: виявити динаміку проблем становлення та закономірностей розвитку інформаційного суспільства як цивілізаційної парадигми ХХІ століття; здійснити аналіз інформаціології як методологічної основи аналізу інформаційного суспільства; розкрити суть інформаційно-комунікативного суспільства як різновиду складної соціальної системи і взаємодії та соціалізацію індивіда в процесі суспільного розвитку та віртуальної реальності; осмислити сутність, зміст, практику інноваційної діяльності та захисту інтелектуальної власності в Україні.

До першого блоку робіт, присвяченим питанням розвитку інформаційно-комунікативного розвитку соціуму як цивілізаційної парадгми ХХІ століття, слід віднести дослідження А.Гідденса, Г.Лассвела, Н.Лумана, М.Маклюена, Ю.Габермаса.

До другого блоку робіт відносяться дослідження, направлені на осмислення різних сторін процесу глобалізації, у тому числі, роботи Б.Бербера, Д.Гольдблатта, С.Леша, Е.Макгрю, Д.Перратана, Р.Робертсона, М.Фезерстоуна, Д.Хелда.

До третього блоку робіт слід віднести роботи, присвячені вивченню істотних характеристик інформаційного суспільства, а саме роботи М.Кастельса, Д.Гапскотта, Е.Тоффлера, Ф.Уебстера.

До четвертого блоку робіт, що аналізують істотні характеристики Інтернет з позицій нелінійно-синергетичного підходу, відносяться роботи таких вчених, як В.Андрущенко, В.Буданова, В.Василькової, В.Вашкевича, В.Воронкової, А. Зеленкова, І. Олійника, А.Лазаревича, О.Пунченка.

Згідно з А.Бардом і Я.Зодерквістом, сьогодні в інформаційному суспільстві формується нова соціальна верства суспільства, яку слід назвати нетократами, основою яких є вміння «створювати зв'язки», контролювати інформаційну сферу. Автори солідаризуються з думками В.Андрущенко, В.Вашкевича, Д.Свириденка, А.Зеленкова, І.Олійника, М.Кириченка, О.Кивлюк, О.Пунченка, О.Сосніна, які вважають, що сучасний етап розвитку цивілізації характеризується зростанням ролі інформації в житті суспільства, яке в науковому світі отримало назву інформаційне або мережеве суспільство.

Методологія постмодерністського дискурсу народилася у результаті синтезу і узагальнення ряду наук (екології, соціології, економіки, демографії, медицини, антропології тощо) і описує граничні можливості Землі та її біосфери, набуває також і методологічні функції, задаючи орієнтири розвитку материнських наук. Зокрема, роботи В.І.Вернадського були присвячені вивченню сфери глобальної взаємодії людства з біосферою.

Перші розробки з вказаної проблематики належать таким авторам, як Д. Х. Медоуз і Д. Л. Медоуз, в контексті праць яких були закладені антропогенні навантаження на глобалізоване людство.

Генеza індустриальної цивілізації (світу модерну), її культурні трансформації та еволюція, культурні метаморфози і феномени відчуження майже два століття вивчали і осмислювали такі визнані філософи і мислителі, як Х. Арендт, Р. Арон, Ф. Бродель, М. Вебер, Р. Гвардіні, Е. Гідденс, В. Гуріан, В. Зомбарт, А. Камю, Г. Маркузе, К. Мангейм, Е. Нольте, Т. Парсонс, К. Поланьї, Е. Фромм, А. Дж. Тойнбі, А. де Токвіль, Ю. Габермас, Ф. Хайек та багато інших.

В роботах таких відомих авторів, як Ю.Габермас, Е.Гідденс, У.Бек, моделюється становлення і розвиток інформаційного суспільства. Серед українських вчених, які тією чи іншою мірою торкались означеної проблематики, слід назвати роботи В.Андрущенко, В.Бебика, Л.Губернського, О.Кивлюк, М.Кириченка, В.Кременя, В.Ляха, В.Огнев'юка, В.Пазенка, Г.Почепцова, Д.Свириденка, О.Сосніна, К.Райда. Стан розробки інформаційно-комунікаційного управління знайшов своє відображення у підходах:

- 1) герменевтичний (Х.Г.Гадамер, В.Дільтей, П.Рікер);
- 2) кібернетичний (Н.Вінер, К.Шеннон, У.Уівер);
- 3) структуралістський (Р.Барт);
- 4) лінгвістичний (Ф. де Соссюр, Е.Бенвеніст, Т.ван Дейк);
- 5) семіотичний (Ч.Пірс);
- 6) культурологічний (Х.Маклюєн, А.Моль);
- 7) структурно-функціональний (Т.Парсонс, Р.Мертон, Н.Луман);
- 8) символічно-інтеракціоністський (Дж.Мід);
- 9) комунікативно-практичний (Ю. Габермас, К.Апель, Г.Дебор);
- 10) аналітико-мовленнєвий (Л.Вітгенштейн, М.Дамміт) [2].

Отже, об'єктом даного дослідження є інформаційне суспільство як складний соціальний, культурний, економічний феномен та динамічний процес, що розвивається. Предметом дослідження – вплив глобалізаційних чинників, що впливають на розвиток інформаційного суспільства, та потребують вивчення тенденцій та закономірностей розвитку.

Монографію «Інформаційне суспільство в світі та Україні: проблеми становлення та закономірності розвитку» підготовлено як результат виконання завдань НДР, затвердженої Міністерством освіти і науки України «Удосконалення механізмів розвитку інформаційного суспільства як цивілізаційної парадигми сучасного українського суспільства в умовах глобалізації» 0115U002343 (2015-2017).